

FÜSSI NAGY GÉZA HALÁLÁRA

Pestszentlőrinc városában született, 1946. május 4-én, kis/közép polgári család második gyermekeként. Születésekor nála négy évvel idősebb bátyja már halott volt. Édesapja, Füssi Nagy Lajos csehszlovák állampolgárként jogot tanult a prágai Károly Egyetemen, majd a világháborút és a szovjet hadifogságot megjárva, postafőtisztként dolgozott nyugdíjaztatásáig. Édesanyja, Farkas Mária tanítóképzőt végzett, majd házasságkötéséig kézimunka tanárnőként dolgozott. Ezt követően, haláláig háztartásbeliként élt. Felnőtt kort megért húga, Mária, haláláig szüleivel, bátyjával közös háztartásban élt. Első házasságából két gyermeke született: Szabolcs és Orsolya. Fia révén két unokával büszkélkedhetett, Regővel és Zajzon Ákossal. (Lánya gyermekének születését már nem érthette meg.) Második házasságban élt, feleségével, Bartalis Katalinnal.

Általános iskolába Pestlőrincen járt, 1952-1953 között a Bajcsy-Zsilinszky utcai, majd 1953-1960 között a Brassó utcai iskolába. A nyelvek, valamint a földrajz és a néprajz iránti érdeklődése már ebben az időben körvonalazódott. Emellett különösen kedvelte a szépirodalmat, korához képest sokat olvasott. A szünidők nagy részét (később is) családjával, édesapjának és anyai nagyanyjának szülőfalujában, Aranyoson töltötte. Itt megismerkedett a hagyományos földműves gazdálkodás munkálatainak többségével. Ennek élete során sokszor hasznát vette.

1960-ban felvételt nyert a Hengersor utcai általános fiúgimnáziumba, amelynek humán tagozatán tanult 1964-ig, amikor is jeles eredménnyel letette érettségi vizsgáit. „Magyarból”, mivel a bizonyítványában csak jeles érdemjegyek szerepeltek, nem kellett érettségi vizsgát tennie. Érdeklődésének középpontjába gimnáziumi éve alatt a történelem témaköre került. Továbbra is örömmel foglalkozott nyelvekkel: a kötelezőek (orosz és francia) mellett magánszorgalomból más nyelveket is tanult (latin, ógörög). Gimnáziumi tanárai nagyrészt válogatott kiválóságok voltak, akiket, mint jóval később megtudta, a magát megrögzött kommunistának álcázó igazgatója mentett meg Kistarcsától vagy éppen Recsktől. Példának okáért „Mami”, a kirúgott apáca tanárnő a tudás valóságos tárháza volt.

1963 vége felé oktatási közlemény jelent meg az egyik napilapban. Körülbelül kétszázötven külföldi ösztöndíjas lehetőséget tartalmazott. Tisztában volt vele, hogy családjának rossz anyagi helyzete miatt (apja betegeskedett, anyja háztartásbeli, húga pedig középiskolás volt) valójában csak ösztöndíjként tanulhat tovább bármely felsőoktatási intézményben. Akkor számára az erdőmérnöki pálya tűnt a legvonzóbbnak, de a tőle idegen matematika, fizika és kémia az érintett főiskola tananyagában relatív túlsúllyal rendelkezett, ezért sajnálkozva lemondott róla. A nagyszámú ösztöndíjas témakör közül mindössze két „humán” terület vonzotta: a bantu filológia és a paleo-ázsiai nyelvek. Mindkettő a leningrádi Zsdánov Egyetemen. Mivel a jelentkezési lapon két területet kellett megjelölni, a fenti sorrendben ezt a két lehetőséget pályázta meg.

1964 tavaszán tett írásbeli és szóbeli felvételi vizsgát az akkori Művelődésügyi Minisztérium kijelölt bizottsága előtt. Áprilisban, tehát még az érettségi vizsgák előtt értesítették, hogy pályázata sikeresnek bizonyult, és tizenhárom jelentkező közül ő utazhat augusztusban Leningrádba. Ott az Orientalisztikai Kar Afrikánisztikai Tanszékének hallgatója lett. A tanszék oktatási programjában az a hagyomány alakult ki, hogy az egyik évben kezdők esetében Kelet-, míg a másikban Nyugat-Afrikára összpontosult a figyelem. Így vált szuahélistávbantuiistává. Ebből származott egy félreértés, amely egész további pályáját végigkísérte, miszerint alapvetően nyelvész (az oklevelében szereplő formula szerint bantu filológus) lett volna. Ez ellen valójában semmi kifogása nem volt, azonban igazság szerint egyetemi tanulmányai során végig jobban érdeklődött nem kifejezetten filológiai diszciplínák (néprajz, folklór, szépirodalom, történelem, hagyományos vallási hiedelmek, hagyományos gazdálkodási rendszerek stb.) iránt. Mindezek szerepeltek az Afrikánisztikai Tanszék tanrendjében is. De ettől függetlenül, magánszorgalomból, számos félévet hallgatott végig a Néprajzi és Antropológiai Tanszék keretében oktatott, elsősorban módszertani jellegű néprajzi, régészeti és fizikai antropológiai tárgyak köréből.

A Leningrádi Egyetemen óriási szerencséje volt a tanárait illetően – ha ez egyáltalán annak nevezhető (szívesebben használta ezt a szót: a mestereit illetően). Dmitrij Alekszejevics Olderogge a kor egyik nemzetközi szinten leginkább elismert, igazi polihisztor típusú Afrika-kutatója volt. Alig felülmúlható, klasszikus előadó, később Füssi Nagy szakdolgozatának (*A Kilimandzsárón élő csagga nép hagyományos kultúrája*) témavezetője. Hatalmas tudása és mások számára elérhetetlennek tűnő tapasztalatai a legtöbb hallgató esetében valóságos példaképpé emelték. Vjacseszlav Mihajlovics Miszjugin, talán még Olderogge szintjét is meghaladó polihisztor volt: jellemző eset: kelet-afrikai, „ngalawa”-típusú halászhajócskát épített Füssi Naggyal a Finn-öböl partján,

amelyet ki is próbáltak. Így bizonyította be, hogy ez a fajta hajó legfőljebb összetörik, de a legnagyobb viharban sem borul föl. Ő tanította Afrika történelmét, a klasszikus és mára már holtnak tekinthető, archaikus szuahéli nyelvet, egyéb olyan dolgok mellett, amelyek oktatási-tanulmányi szempontból nehezen vagy egyáltalán nem kategorizálhatók. De mestere volt kollégáinknak Andrej Alekszejevics Zsukov, a modern szuahéli nyelv, kultúra és irodalom világszerte egyik legkiemelkedőbb tudora vagy Rudolf Ferdinandovics Itsz, észt származású professzor, a leningrádi blokád egyik hőse, a Néprajzi és Antropológiai Tanszék vezetője, valamint közeli munkatársa, William Alekszandrovics Gadlo régész docens is, akik szintén olyan tudással és érdeklődéssel „fegyverezték föl”, amely később pályafutása meghatározó tényezője lett.

Kalandokban is gazdagok voltak azok az évek. Egyik nyári szünetben például nem jött haza, mert elment Kogcsetavba (Észak-Kazahsztán) „feltörendő” az ottani szűzföldeket. Ostoba munka volt, nagyban hozzájárult a „fejlett szocializmusból” való végleges kiábrándulásához, viszont arra a két hónapra a professzorinál magasabb fizetést kapott. Ez tette lehetővé, hogy hamisított diákigazolvánnyal, Erzsán Szagimbekovics Juszipov néven beutazhassa Közép-Ázsiának és a Kaukázusnak a külföldi egyetemisták számára hozzáférhetetlen, jelentős helyszíneit.

Egyetemi tanulmányainak végeztével (1969 június) hazajött, és reménytelennek tűnő álláskereséshez látott. Korábbi nyári szünetekben már pár hónapot dolgozott a Néprajzi Múzeum afrikai gyűjteményeiben, ahol jeles tudósokkal és későbbi barátokkal ismerkedett meg. Ez (is) bátorította arra, hogy az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán fölkeresse Ortutay Gyulát, aki abban az időben (számos más funkciója mellett) a Folklore Tanszék vezetője is volt. Rövid „szondázás” után fölvette a tanszékére tudományos segédmunkatársként.

Hamarosan (egy éven belül) kiderült azonban, hogy az akkor ott érvényesülő folklorisztikai szemlélet, s ami ennél fontosabb, maga a tudományág nem igazán az ő területe. Röviden: átkerült a Tárgyi Néprajzi Tanszékre, amelyet akkor Tálasi István professzor vezetett. Itt négy hasznos évet töltött el. Hozzájárult afrikai témájú tantárgyak oktatásához, tapasztaltabb kollégák társaságában vagy egyedül hallgatói terepgyakorlatokat vezetett a magyar nyelvterület különböző tájaira. Megírta és (cum laude) megvédte (1972) egyetemi doktori értekezését, amely hat kelet-afrikai népcsoport hagyományos kultúrájának az összehasonlításával foglalkozott.

A „cum laude” a későbbiekben sok keserűséget okozott a számára. Nem lévén bíráló bizottsági tagságra jogosult afrikanista, a témakörhöz csak az általános műveltség szintjén értők bírálták el dolgozatát. Például az afrikai epikus költészetéről nem rendelkezvén érdemleges ismeretekkel, kaukázusi és mongol eposzokról kérdezték, amelyekről, természetesen, mindaddig csak fél füllel hallott. A szuahéli Liongo, a mongo Liandza vagy a manding Szungyata eposzról viszont ők tudtak alig valamit.

Mindez meghatározta a továbbiakat: 1974-ben az (akkor Telegdi Zsigmond professzor által vezetett) Általános és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék munkatársa, később tudományos főmunkatársa lett. Ezen a tanszéken, ahol Balázs János, Zsilka János, Antal László és mások szakmai irányítása és emberi támogatása mellett folytathatta munkáját, nagyralátóbb elképzeléseihez képest alacsonyabb szinten, de mégis csak lerakhatta a korunkbeli magyar afrikanisztika alapjait. Az 1970-es évek végétől kezdődően, külsős kollégák bevonásával, afrikanisztikai előadás-sorozatot szervezett, amely jeles előadók részvételével a nyolcvanas évek végéig sikerrel működött.

Tevékeny részese, egyik szervezője és lebonyolítója volt az 1987-1988-ban megalósult Magyar Tudományos Afrika Expedíció munkálatainak. Néprajzkutató és nyelvész minőségben vett részt az Expedíció tevékenységében. Ott szerzett ismereteinek több előadásban és tanulmányban adott hangot. Ezt megelőzően (részben a majdani expedíció előkészületeként) 1986-1987-ben fél évig a Dar es Salaam-i Egyetem vendégtanára volt, ahol a Szuahéli Kutató Intézet vendégeként speciális továbbképzésben is részesült.

Csak 1992-ben kerülhetett sor arra, hogy az afrikanisztika formális kereteket nyerhessen az ELTE BTK oktatási rendszerében. Manherz Károly dékán segítségével, Benkes Mihály és Füssi Nagy Géza vezetésével létrejött az ELTE BTK Önálló Afrikanisztikai Oktatási Programja. A Program, Benkes Mihály fokozatos „kivonulását” követően, Füssi Nagy Géza irányítása és vezetése alá került. Eredetileg elfogadott kurzuskínálata az idők során sokat változott. Az utolsó években 16 meghirdetett, és 13 valóban működő kurzussal rendelkezett, amelyek közül hatot Füssi Nagy Géza vezetett, a többit megbízott előadók oktatták, anyagi ellenszolgáltatás nélkül.

Szintén 1992-ben nyerte el jelenleg is érvényes formáját a kutatási és szervezési feladatokat magára vállaló Magyar Afrika Társaság. Ez az egyesület a korábbi ELTE Afrikai Kutatási Program folytatása és jogutódja. A

Program és a Társaság közös erőfeszítésekkel törekszik a hagyományos és modern afrikai kérdésekkel, jelenségekkel és problémákkal kapcsolatos ismeretek összegyűjtésére, rendszerezésére, a belőlük levont következtetések alapján segíti az oktatást és a kutatást. A Program és a Társaság célja, hogy minden lehetséges kapcsolatot kiépítsen és fölhasználjon a hazai Afrika-kutatás sikeres folytatása érdekében.

Füssi Nagy Géza 1999-től kezdődően volt tevékeny tagja a Tanzánia Barátai Alapítványnak. Ebben a minőségében (tolmácsként és szakértőként) részt vett a Tanzánia Manyara tartományának Mbulu kerületében épült római katolikus székesegyház karbantartásában, és az érintett római katolikus püspökség területén (Gidamba településen) épülő, az alapkövetételek Árpádházi Szent Erzsébet nevét elnyerő leány középiskola építésében.

Alapító tagja volt az Afrikai-Magyar Egyesületnek (2006), valamint az előbbi által is szponzorált Afrika Központnak. Résztvevője és szervezője volt számos afrikai témával foglalkozó ismeretterjesztő és tudományos konferenciának, rendezője és szervezője volt szakmai bemutatóknak és kiállításoknak.

Tagja volt a Magyar Néprajzi Társaságnak, a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak, a Kőrösi-Csoma Társaságnak. Ő volt az elnöke a budapesti XVIII. kerületi Civil Kerekasztalnak, Kulturális műhelynek.

Az ELTE Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéke, a kollégák, a szűkebb és a tágabb szakma megdöbbenéssel értesült dr. Füssi Nagy Géza, Füssi Nagy tanár úr, Géza hirtelen haláláról. Még nem töltötte, nem tölthette be 62. életévét. Közel három és fél évtized kötötte tanszékünkhöz. Azon kevesek egyike volt a Karon, akik felkészültségükkel, színességükkel, humorukkal, mosolyukkal a maguk természetes módján hirdették, hirdetik az intellektuális könnyedség elsőbbségét a száraz mesterségbeli tudással szemben. Füssi Nagy Géza könnyedsége folyamatos tanulásból, tapasztalásból és elmélyült tudásból táplálkozott. Megmutatta nekünk, hogy így is lehet, okosan-elegánsan, és ezzel követendő példánkká lett.

Búcsúzzunk Tőled. Nem így képzeltük el a tavasz eljövételét. A gyászt a szívünkben csak az idő, a legfőbb úr oldhatja fel. Nyugodjál békében!

Gecsó Tamás

(ELTE BTK Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék)

Szerkesztői megjegyzések:

1. A Magyar Afrika Társaság bejegyzését 2009-ben a Fővárosi Ügyészség, működtetők híján, törölte.

2. Az ELTE Afrikai Kutatási Programnak a Magyar Afrika Társaság nem lehetett jogi (legfeljebb szellemi) utódja, mert az AKP nem volt bejegyzett szervezet. Köpeczi Béla oktatási miniszter tanácsára került 1984-ben (két évi működés nyomán) a BTK Folklore Tanszékéről a TTK Regionális Földrajzi Tanszékére mint szabad kutatói társulás. Az AKP megszűnése (1991–1992) Sárfalvi Béla nyugdíjba vonulásával függött össze: a Földrajzi Tanszékcsoporthoz új vezetője, Gábris Gyula nem kívánta tovább foglalkoztatni a TTK e nevezett intézménye keretei között jelen szerkesztői megjegyzések íróját, az AKP ügyv. igazgatóját. Így az egyetem falai közül immár kikerült és az évtizedes (különösen pedig az utolsó nagy 1989-es, 430 résztvevős konferencia) szervezési munkálataiba belefáradt koordinátor az afrikai tanulmányok iránt elkötelezett résztvevőknek (maga Füssi Nagy, Sárkány Mihály, Benkes Mihály, Balázs Judit, Búr Gábor és sokan mások) azt a javaslatot tette, hogy alakítsák meg a Magyar Afrika Társaságot. Ez pedig néhány évvel később be is következett.

3. Jelen szöveg (nekrológ, illetve életrajz) előzetes anyagát a tanítványok és kollégák, az afrikanisztikai oktatási program oktatói állították össze, és bocsátották Füssi Nagy Géza egyetemi tanszékvezetője rendelkezésére. Néhány elírást, illetve nyilvánvaló tévedést kiigazítottunk benne. (A szerk.)

4. Az itt közölt szöveg alapjául szolgáló egyik változat közlésre került: in: Sebestyén Éva – Szombathy Zoltán – Tarrósy István szerk./ed.: *Harambee*. Tanulmányok Füssi Nagy Géza 60. születésnapjára, Pécs, Publikon Könyvek, 8-11. old. (még a szerző életében, mint életrajz), a nekrológ formába átirított változatok pedig az interneten több helyen is megtalálhatók (pl. az ELTE TTK Földrajzi Intézet honlapján is).

(Forrás: Füssi Nagy Géza előkészületben lévő poszthumusz kötete: *Etnokulturális folyamatok Kelet-Afrikában. Összegyűjtött tanulmányok és írások*, szerk. Biernaczky Szilárd, Budapest, Afrikai Kutatási és Kiadási Program (AKKP) – Afrikai-Magyar Egyesület – Magyarországi Afrika–Dél-Afrika Társaság – ELTE BTK Történelmi Intézet (Új és Jelenkori Egyetemes Történelmi Tanszék) – Mundus Novus Könyvek, 432-436. old.)